

Fokusgrupas diskusija par iesaisti un informētību

Diskusijas norises laiks: 2016. gada 25. februāris, plkst. 18.00-19.10

Diskusijas dalībnieki:

Mārtiņš Baltmanis, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta Civilās aizsardzības pārvaldes priekšnieks
Andrejs Ozoliņš, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta Operatīvās vadības pārvaldes operatīvais dežurants

Baiba Gulbe, Latvijas Ūdensapgādes un kanalizācijas uzņēmumu asociācijas izpilddirektore

Māris Kļaviņš, Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātes Vides zinātnes nodaļas vadītājs, Vides aizsardzības katedras profesors

Elīna Līce, Biedrības homo ecos: Klimata pārmaiņu projekta vadītāja

Pasūtītāja pārstāvis diskusijā: Aleksandrs Feļtins

Diskusijas vadītājs: Viesturs Celmiņš

Diskusijas vadītāja asistente: Elza Ungure

Diskusijas protokols:

1. Viesturs Celmiņš: Projekta ietvaros runājam par klimata pārmaiņām – klimats ir mainījies un mēs, iespējams, arī pie tā esam pamatīgi vainīgi, un kaut kas ir noticis, bet domāju, ka liela daļa sabiedrības šos jautājumus neskata caur klimata pārmaiņu prizmu, bet, iespējams - un tas ir šīs dienas jautājums – viņi to piedzīvo uz savas ādas caur to, ka vasaras mēdz būt karstākas, vienlaicīgi arī lietainākas, un tad, kad karstums ir, viņš ir daudz niknāks, ziemas – iespējams mazliet siltākas un ar vairāk nokrišņiem. Pirmais jautājums jums ar skatu no jūsu institūciju puses un arī kā iedzīvotājiem, vai, jūsuprāt šie vārdi par klimata pārmaiņām un reālā pieredze iedzīvotāju starpā kaut ko nozīmē, vai jums liekas, ka cilvēki ir sākuši domāt par šiem jautājumiem, vai redz kaut ko, ka kaut kas ir mainījies?

Baiba Gulbe: „Saistībā ar ūdenssaimniecības infrastruktūru un principā ūdensapgādi pilsētā, es domāju, ka iedzīvotāji īsti to nesaista ar klimata pārmaiņām. Drīzāk viņi to saista, piemēram, plūdus savos pagrabos vai mazdārziņos, drīzāk saista ar infrastruktūras novecošanos. Ar to, ka šīs te visas sistēmas netiek apsaimniekotas tā, kā tām vajadzētu būt, un, ka, nu, nav šīs lietas varbūt līdz galam sakārtotas valsts līmenī. Nu, viņi to tādā kontekstā neuztver, ka tā ir šobrīd tāda ietekme struktūrai kā tādai, kā klimatam.”

Mārtiņš Baltmanis: Piekrīt Baibas Gulbes teiktajam, skaidrojot, ka arī VUGD pieredzē uz plūdiem būtu jāraugās, ņemot vērā valsts attieksmi un rīcību, jo bieži applūst palienes, kas allaž ir applūdušas, kad izveidojusies kombinācija ar lielu sniega daudzumu, sastājušos ledu un lielu nokrišņu daudzumu. Taču šobrīd likumdošanā ir iestrādāta atļauja deklarēt vietās, kas senāk bija mazdārziņu vai vasaras māju rajoni, kas bija apdzīvoti tikai tajā gada laikā, kad nepastāvēja plūdu apdraudējums, kas lielākoties vērojams tieši pavasarī. Tādēļ tagad cilvēki pērk zemi, iespējams, bez zināšanām un izpratnes par to, ka zeme atrodas apdraudējuma zonā. Mārtiņš Baltmanis norāda, ka ir arī otra apdraudējuma zonu iedzīvotāju kategorija – cilvēki, kas šajās teritorijās dzīvo jau ilgu laiku, zina, ar ko rēķināties un ir gatavi plūdiem. Mārtiņš Baltmanis pauž viedokli, ka plūdu risks iespējams saistīts arī ar mazo HES darbību, kam gan nav apstiprinājuma oficiālos avotos. Mārtiņš Baltmanis piebilst, ka, piemēram, 2013.gadā applūda arī tādas teritorijas, kas nekad iepriekš nebija applūdušas, piemēram, Kurzemē, pārplūstot mazajām upītēm, kas varētu būt skaidrojams vai nu ar mazo HES darbību, kas ietekmē ūdens plūsmu upēs, vai arī ar sanesumu veidošanos upju gultnēs, kā rezultātā veidojas ledus sastrēgumi, bet galvenokārt noteikti skaidrojams meklējams dažādu faktoru kombinācijā – liela sniega segas apjoma, liela nokrišņu daudzuma un ātras sniega un ledus kušanas un ledus sastāšanās rezultātā.

Viesturs Celmiņš: Bet cilvēki, ar ko jūs saskaraties, vai viņi arī „rāda ar pirkstu” uz valsti, vai par to, kas aiz tā visa stāv, nedomā?

Mārtiņš Baltmanis: Teic, ka pārsvarā cilvēki norāda uz valsts neizdarību, kam Mārtiņš Baltmanis lielā mērā piekrīt, skaidrojot, ka līdz šim Latvijā praktiski netika īstenoti tādi pasākumi, kā citās valstīs. Piemēram, tikai 2013.gadā Latvijā tika uzsākta valsts teritorijas reljefa skenēšana, kā rezultātā iegūtos datus plānots iesniegt Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrā (LVĢMC), kur, pamatojoties uz datiem, iespējams modelēt, kura teritorija pie attiecīga ūdens līmeņa var applūst, kas var kalpot par pamatu lēmumiem par hidrotehnisko būvju būvēšanu, domājot par prevenciju un Eiropas Savienības noteiktās pretplūdu direktīvas, kas iestrādāta ūdens apsaimniekošanas likumā, izpildi, paredzot, ka LVĢMC katram upes baseinam jāizstrādā plūdu riska pārvaldības plāns ar pasākumiem plūdu riska mazināšanai. Šī direktīva un adaptācija likumā izriet no ANO konferences par katastrofu riska mazināšanu rezultātiem, kas apkopoti katastrofu riska mazināšanas rīcības plānā, kur ņemtas vērā arī klimata pārmaiņas. „Un vēl, kas ir – Eiropas Savienībā, ir sasaistījuši klimata pārmaiņu pamatnostādnes, kas ir jāizstrādā visām dalībvalstīm, viņi ir sasaistījuši ar katastrofu riska mazināšanas scenāriju izstrādi, un tas viss kopā ir sasaistīts ar fondiem, ar kohēzijas fondiem. Respektīvi, ja mums nav klimata pārmaiņu pamatnostādņu un reģistrā tie te riski, izstrādāti riska scenāriji, tad mēs neizpildām nosacījumu, lai mēs varētu pretendēt uz kohēzijas fondiem.”

Elīna Līce: Sākot īstenot projektu par klimata pārmaiņām un sabiedrības izglītošanu par tām, tika veikta iedzīvotāju aptauja par informētību klimata pārmaiņu jautājumos. Viens no jautājumiem bija par to, cik svarīgas klimata pārmaiņas šķiet salīdzinājumā ar dažādām citām problēmām, piemēram, ekonomiku, saslimšanām, bēgļu jautājumu u.tml. Rezultāti rāda, ka Latvijā iedzīvotāji ierindo klimata pārmaiņas 3 aktuālāko globāla mēroga problēmu sarakstā.

Viesturs Celmiņš: Bet, kad Jūs sakāt „klimata pārmaiņas”, kas ir tas, par ko viņi domā? Vai tas nav gluži vienkārši kaut kas, par ko bieži runā televīzijā vai radio un tāpēc tas ir svarīgi? Ko tieši viņi saprot ar „klimata pārmaiņā”, vai jūs par to vaicājat?

Elīna Līce: Tieši tā jautājums netika uzstādīts, taču tika vaicāts, vai ir novērotas dažādas laika apstākļu izmaiņas, kaitēkļu pieaugumu utt., taču cilvēki netika uzvedināti tieši uz jautājumu saistīšanu ar klimata pārmaiņām. Taču projekta ietvaros tika veikta arī aktivitāte - fotoizstādi, kuras ietvaros tika vākti iedzīvotāju stāsti no dažādiem Latvijas reģioniem par ikdienas klimata pārmaiņu novērojumiem, nevaicājot tieši par klimata pārmaiņām, bet gan par pārmaiņām dabā: sniega segas sarukumu, kaitēkļu pieaugumu mežsaimniecībā u.tml., uzrunājot nozares profesionāļus. Izmaiņu, jaunu parādību novērojumi tika apstiprināti, taču tie netika saistīti tieši ar klimata pārmaiņām, kas, Elīnas Līces skatījumā, drīzāk varētu būt nevis „vienkāršā iedzīvotāja”, bet zinātnieku uzdevums.

Māris Kļaviņš: „Nu, šeit tāds pirmais jautājums ir saistībā ar to, ka šis jēdziens „klimats”, nu, principā tas ir tāds ļoti abstrakts jēdziens, ja, jo tā būtu tā vidējo laikapstākļu summa, raksturojums kaut kādā pietiekoši ilgā periodā. Parasti tā tad tas ir 30 gadu periods, nu, kaut kas vidējais, kas līdz ar to raksturo kaut ko konkrētam reģionam raksturīgu. Un no otras puses, protams, tad, ja mēs runājam par klimata pārmaiņām, tad tie ir grādu desmitdaļu pieaugumi, par kuru samazināšanu cīnās, un varbūt kaut kādas ekstremālās parādības, kas tad arī varētu būt pētījumu diskusiju objekts. Bet tas, tā tad, kas iedzīvotājus satrauc un tas, ar ko parasti šis vārds asociējas, nu tie, protams, ir laikapstākļi. Un līdz ar to tā tad ir svarīgi divi jēdzieni: klimata mainība, pārmaiņas un laikapstākļu variabilitāte. Šis jēdziens „laikapstākļu variabilitāte” ietver gan plūdus, kas ir absolūti neizbēgami, un pēdējos 100 gados Latvijā, nu, paldies Dievam, simtgadu plūdi nav bijuši, ja, bet nu neizbēgami statistiski tā tad viņiem ir jābūt

Viesturs Celmiņš: Kaut kad viņi būs?

Māris Kļaviņš: Nu tieši tā! Un tāpat arī viens tāds pētījums mums bij arī par, nu, vēsturiskos dokumentos apkopotām klimata parādībām sākot no 12.,13.gadsimta. Un, nu, tās ir bijušas tādas, teiksim, piemēram, martā jau tika novākta pirmā raža, ja. Tas ap 1320.gadiem, tāda situācija. Attiecīgi, nu, piemēram, situācijas, kad Baltijas jūra ir bijusi pilnībā aizsalusi, ir atkārtājušās diezgan bieži, nu, principā tūkstošgadē tāda puslīdz droša informācija ir, nu, kaut kur aptuveni kādas 20 reizes, kad Baltijas jūra, ja, ir bijusi aizsalusi un, piemēram, no Rīgas ar ragavām varēja braukt pāri jūrai. Līdz ar to ir ļoti svarīgi šos jēdzienus saprast, bet, protams, šis „klimats” ir abstrakts jēdziens, un, protams, abstraktus jēdzienus saprast un pielietot ir grūti, līdz ar to, protams, tas, kas satrauc iedzīvotājus, ir šī te laika apstākļu mainība un šīs mainības radītās sekas, kuras, protams, pastiprina pilsētvides, sadzīves kļūdaina organizācija, nepareiza infrastruktūras izveide un tā tālāk. Un, ja mēs runājam par tādām ilgtermiņa mainības rakstura, konkrēta klimata, parādībām, tad, piemēram, vētru biežums un arī vētru spēks pēdējo 30 gadu laikā Latvijā nav pamats uzskatīt, ka viņu būtu kļuvis, piemēram, vairāk un biežāk, ja. Līdzīgi ir analizēti caurplūduma tendenču mainības, temperatūras, nokrišņu daudzuma un šādu pētījumu rezultāti ir apkopoti Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātes pētnieku veiktās publikācijās, arī grāmatās. Bet šī sabiedrības uztvere īpaši par to, kāda ir klimata mainība un tās riski, nu, nav, liekas, tāda ļoti dziļa.”

2. Viesturs Celmiņš: No jūsu puses, pēdējo 10-15 gadu laikā cilvēki ir kļuvuši uzmanīgāki un pievērsuši uzmanību vai mēs esam turpat, kur mēs bijām pirms 10 gadiem?

Mārtiņš Baltmanis: „Tos, kurus skar, tie jā, bet tos, kurus neskar, tad tie – viņiem iedos tādu bukletīnu, bet viņš varbūt arī neizlasīs, ja. Bet, nē, mēs to arī novērojam teiksim sadarbībā ar pašvaldībām. Tām pašvaldībām, kurām, teiksim, kuras skar vai plūdi kaut kādi vai jebkāds apdraudējums ir noticis, tikai pēc tam kaut kā sāk par to aizdomāties. Pirms tam ļoti grūti mainīt domāšanu, kad kaut kur pirms tam ir jāpadomā, ko mēs darīsim, kā mēs darīsim un tā tālāk. Un tāpat arī tiem cilvēkiem. Kam notiek, tas ir jau saskāries ar to un tad viņš zin, ko darīt tādā vai citādā veidā.”

Elīna Līce: „Manuprāt, attiecībā uz tādu emisiju mazināšanu vai tādā kontekstā klimata pārmaiņu, tad, manuprāt, būtiski ir vispār mainījies situācija. Pirms 10 gadiem, es domāju,... es gan neatceros, kaut kas jau noteikti bij arī mazināšanas pasākumi, bet šobrīd jau taču ir cik daudz projektu, arī šis projekts.”

Baiba Gulbe: „Nu, manuprāt, cik es atceros, 10 gadus atpakaļ runāja vairāk par siltumnīcas efekta pastiprināšanos. Šobrīd jau šis viedoklis ir tikai viens no, kas ietekmē jebkādas pārmaiņas klimatā, laikapstākļos. Un, nu, līdz ar to tāpēc arī šie viedokļi mainās. Tātad, nu, tiem cilvēkiem, kuriem ir tā saskarsme bijusi, tie arī par to lietu interesējas un zin. Vēl ko gribēju pieminēt tādu sadzīvisku, ko esmu dzirdējusi – kas pamana šīs te izmaiņas dabā, tie ir tie cilvēki, kas seko dabas parādībām, kas, piemēram, ir secinājuši, ka bieži vien vairs nevar noteikt pat dabas parādībām, piemēram, pēc bērzu lapu dzeltēšanas veida nevar noteikt, kāda būs ziema. Vairs šie te principi nedarbojoties īsti.”

Mārtiņš Baltmanis: „Mēs arī satikām cilvēku. Nu, arī tāds, kā Jūs pieminējāt, tieši ir Ilūkstes novadā vietas, palienes tādas. Un viņš, nu viņš tur visu laiku dzīvojis. Un viņš teica: „2014.gadā,” laikam, nu, es neatceros, kurš tas gads bij, praktiski, viņš teica: „Visu mūžu, cik es esmu dzīvojis, tur ir bijis ūdens vairāk vai mazāk tajās palienēs, un viens gads bij,” teica, „kur vispār nebij ūdens.” Un viņš nevar to izskaidrot. Viņš saka: „Visu mūžu, cik es dzīvoju,” viņam jau tur 70 gadi vai cik, viņš teica: „Visu laiku tajās palienēs ir bijis ūdens, bet tajā vienā gadā konkrēti,” saka, „nekā vispār pilnīgi.””

3. Viesturs Celmiņš: Kas ir tas, kas, jūsuprāt, būtu efektīvs veids, kā uzrunāt sabiedrību? Tā viena no idejām ir tas, ka institūcijām ir dārgi nodarboties ar seku novēršanu, ja to nedara iedzīvotāji. Katram, tā teikt, jāuzņemas atbildība par savējo daļu, kas būtu laicīga institūciju informēšana. Kas ir tas, ko jūs savā darbībā esat novērtējuši, kādā veidā var līdz cilvēku durvīm vai ausīm aizklausvēties? Jeb kas, jūsuprāt, ir efektīva komunikācija?

Andrejs Ozoliņš: Atceras, ka kādreiz Latveņģo bija inforeklāmas par to, cik maksā vienreiz uzvārit ūdeni tējkannā, cik cilvēks patērē elektrību u.tml. Andrejs Ozoliņš spriež, ka šādas lietas sabiedrībā vēl nav iegājušās, iedzīvojušās. Tikai pēdējā laikā e-pastos mēdz parādīties aicinājumi drukāt tikai pašu nepieciešamāko, samazinot papīru patēriņu un mežu izciršanu, apstrādi utt. Tāpat varētu mazināties arī elektroenerģijas un naftas patēriņš, jo, spriež Andrejs Ozoliņš, cilvēki kā indivīdi visdrīzāk parasti neaizdomājas par to, ka „tieši, ja es izslēgšu gaismu, ja es sāksu ar to, ja mēs brauksim ar vienu mašīnu četratā, teiksim, no rīta vai vēl, ka tas varētu ietekmēt arī tai skaitā to klimatu vispār kā tādu, ja. Teiksim viens cilvēks. Viņam liekās, ka tas ir saistīts ar ražošanām, ar to piesārņojumu, ko viņi veic un visu pārējo. Paši, sabiedrība katrs to savu ietekmi negrib salikt kopā pēc tā paša principa, ka santīms pie santīma viņš kaut kāds ievērojams efekts būs. Ticības nav. Sākot ar to, ka energopatēriņš un naftas produktu patēriņš ir tas, kas visu arī ietekmē to. Kaut vai tie paši, nu, kad vienreiz beigsies tā plastmasas maisiņi *Rimčikā*. Ja tu skaties tās amerikāņu filmas, viņiem jau padsmīti gadiem ir papīra maisiņi visiem, ja. Nevar pieradināt. Viņš nespēj iziet no tās mazliet komforta zonas, kur, teiksim, pasaka: „Klausies, tu paņem šito, lai nu tā, lai nu tur būs dārgāks par pusotru santīmu, bet nu tur būs ekoloģiski tīrāks.” Nu, kamēr tas nebūs... Mani, pieņemsim, uzrunāja tās reklāmas par to, ka vienu reizi tēju uzvārit lieku, kaut gan es reizes trīs uzlieku, tas ir 3,5 vai 4 santīmi, nu, kaut vai piemēram. Cilvēkam galu galā beidzās viss ar pamata tādām lietām ikdienišķām. Tā ir viņa nauda, tas ir viņa budžets, tas ir vēl. Un, ja uz tā rēķina varētu pastāstīt un iestāstīt cilvēkam to, kad viņa rīcība, tas, kas iekonomētu viņa naudu un galu galā tas arī attiektos kaut kā arī uz pilsētu mūsu visu, un arī tai skaitā dabas un laikapstākļu parādībām.”

Elīna Līce: Norāda, ka svarīga būtu arī sabiedrības grupu autoritāšu iesaiste un efektīvu informācijas nodošanas kanālu izvēle, kas varētu uzrunāt par aktuālajām problēmām, pieminot, ka savā projektā, komunikācijai ar skolēniem piesaistīta viņu auditorijai aktuālā grupa „Olas”, kas lūgta ierakstīt nelielu video un dziesmu, kas bērņus un jauniešus aizrautu.

Viesturs Celmiņš: [Baibai Gulbei] Jūs minējāt, savukārt, ka, kamēr cilvēkam nebūs nepatīšanas, viņi vispār, tā teikt, ar ausi neklapē.

Baiba Gulbe: „Principā jā. Kamēr tas patiešām neietekmē viņa maciņu tiešā veidā un viņš sāk meklēt, kas tad par to ir atbildīgs, un ka galu galā izrādās, ka tas ir viņa īpašums, kas slīkst un patiesībā viņam pašam ir sekas jānovērš, tad, tad viņš iespējams sāks nākošajā reizē domāt. Nu, no sabiedrisko pakalpojumu viedokļa mēs esam būtībā pret tādu jēdzienu kā „ūdens taupīšana”. Drīzāk gribam iedzīvināt jēdzienu „resursu racionāla izmantošana”, jo, kas šobrīd notiek, šobrīd notiek tas, ka tiek rekonstruēta namu infrastruktūra, bet patērētājs lieto ūdeni mazāk. Kopš 2000. gada vidēji valstī ir apmēram ūdens patēriņš samazinājies vidēji par 40 un vairāk procentiem. Tas nozīmē tikai to, ka mēs vai nu lietojam citas alternatīvas, pērkam ūdeni pudelēs, piemēram. Bet cilvēki patiešām taupa. Cilvēku apziņā viens kubikmetrs ūdens maksā tikpat, cik viens *Mangaju* minerālūdens pusotrs litrs. Viņi to atšķirību tai tilpumā nejūt. To mēs esam redzējuši teiksim ūdens dienās, sakot skolniekiem „vai jūs zināt, cik ir viens kubikmetrs ūdens,” viņi faktiski to nezina. Nu, tāpēc resursu racionāla izmantošana ir labāks termins nekā resursu taupība. Taupība noved tikai pie tā, ka viss kļūst dārgāks, nelietderīgi izmantots tiek un, attiecīgi, arī veselībai varbūt beigu beigās kaitīgāk.”

4. Viesturs Celmiņš: Attiecībā uz karstuma salām pilsētā un arī uz lietus ūdeņiem, vai ir kaut kādas grupas, kas ir neaizsargātas? Teiksim, pavisam mazi bērni un karstuma salu gadījumā tie ir arī cilvēki, kas ir gados, kur tas karstums tā bišķiņi niknāk, vai ne, skar. Bērni – tas ir automašīnas, autostāvvietas, karsta saule, un veco ļaužu pansionāti, slimnīcas un tās vietas. Vai šie jautājumi jūsu gadījumā ir pacelti, paceļas dienas kārtībā?

Andrejs Ozoliņš: Norāda, ka tas notiek tikai tādos gadījumos, kad VUGD tiek saukti palīgā, bet drīzāk tas varētu būt saistīts ar veselības problēmām. „Bet par to karstumu, piemēram, kas man likās no manas bērnības, man neasociējas ar to, ka es varētu Rīgas centrā ielīst fontānā, tādā veidā atveldzēties, ja. Šobrīd, kas mums tiešām arī bija pāris reizes akcija, kur mēs gan ar „Rīgas ūdens” piekrišanu likām tās vietas, kur tas ūdens, karstajos tieši laika periodos Vecrīgā, no ugunsdzēsības hidranta, kā jau vienkārša pieslēgšanās vieta tam pašam dzeramajam pilsētas ūdenim. Cilvēki labprāt gāja, atveldzējās un tā tālāk, ja, atceramies tos pašus dziesmu svētkus mēs laistījām un tādas lietas. Un tieši, teiksim, pilsētas infrastruktūra, varētu būt parkos šie pat elementāras lietas, kas fontāni. Jebkurā gadījumā cilvēkam, nu, mēs pasakām bez nepieciešamības nenākam ārā no mājām, uzvelkam gaišas drēbes, dzeram ūdeni. Nu tas ir, neko īsti nemainīs. Tas pats dzeramais ūdens ārā, nedomāju, ka viņš izmaksātu miljonus. Pienāc, piespied podziņu, padzeries. Sabiedriskās vietās, parkos vietas, kur var atveldzēties. Teiksim, 1905.gada parciņš, [kurā ir bradāšanas baseins] šitāds dziļums, liela platība pastaigāties bērniem. Ar to varētu arī panākt, mazināt cilvēkiem slodzi uz veselību un tā tālāk. Jo mēs jau nu neko nevaram mainīt, to klimatu, nu, īsti.”

Viesturs Celmiņš: Bet attiecībā uz ugunsdrošības pasākumiem?

Andrejs Ozoliņš: „Sausums, kas ir saistīts ar mežiem, Pierīgas mežu degšanām un tādām lietām, tas bij piektais, sestais [2005., 2006.] gads – sausums tur bij šausmas vienkārši, gaisa kvalitāte strauji noteikti nokritās, protams, ka attiecīgi ārkārtīga slodze ātrajai palīdzībai, mēs esam roku rokā – jau cilvēkam slikti viņš nespēj piecelties, astmas lēkmes un viss kaut kas.”

5. Viesturs Celmiņš: Kādā veidā pilsēta var apsaimniekot notekūdeņus un plūdus, cik mēs esam sagatavoti, cik mēs esam piemēroti tam, lai apsaimniekotu gan kušanu, gan arī lietusgāzes? Un cik jaunie projekti tiek veidoti izvērtējot un ņemot vērā mazliet tālredzīgākus veidus, kā gan novērst karstuma salu veidošanos, gan arī lietusuūdeņus?

Baiba Gulbe: Skaidro, ka attiecībā uz iepriekš minētajām atveldzēšanās iespējām pilsētvidē, arī Rīgā ir t.s. brīvkrāni, par kuriem atbild sabiedrisko pakalpojumu sniedzējs, atbildot arī par to, lai no tiem būtu pieejams dzeršanai drošs ūdens. Arī attiecībā uz pieminētajiem bradāšanas baseiniem jāraugās, lai tajos nebūtu baktēriju uzliesmojumi utt., kas nav pakalpojumu sniedzēja kompetence, tādēļ, iespējams, sadarbība pilsētā būtu jāveido citādi. Ar brīvkrāniem saistīta problēma ir arī tas, kā iedzīvotāji tos uztver – daļa iedzīvotāju tos uztver kā avotu ūdeņu krānus. Tomēr, ja brīvkrānu ierīkošanas un izmantošanas prakse plestos plašumā, par tiem būtu nepieciešams rūpēties pašvaldībai, komunālajam dienestam uzturot to kārtību un tīrību, kamēr ūdensapgādes pakalpojumu sniedzējs nodrošinātu ūdens plūsmu. „Attiecībā par lietus notekūdeņiem, nu, Rīgā situācija ir tāda, ka šīs te struktūrvienības ir nodalītas. Ir Rīgas domes Satiksmes departaments, kurš atbild par lietusuūdeņu apsaimniekošanu. Un principā ir tā, kad ir lietus kopsistēmas kanalizācija, kura saņem arī šos te ūdeņus, un citreiz no tāda racionālā viedokļa ir pat ļoti labi, ka notekūdeņu attīrīšanas iekārtās nonāk lietus ūdeņi klāt, jo, par cik patēriņš samazinās, slodze uz notekūdeņiem ir lielāka, viņi kļūst koncentrētāki un attiecīgi lietus mazliet palīdz. Bet no otras puses nav tāda tīri parasta prakse, ka lietusuūdeņi pilsētā tiek attīrīti, lai gan, protams, benzīntankiem un tādām lokālām vietām tas ir obligāta prasība, ka tā ir atsevišķi, bet no ielām visticamāk visbiežāk, ka nē. Tātad šos ūdeņus saņem Daugava, jūra tādus, kā viņi ir.”

Viesturs Celmiņš: Bet no jūsu sfēras, kas būtu tās lietas, kas būtu labā prakse, kas būtu jāaprobē, kur droši vien, ka būtu nepieciešama arī kāda institūciju sadarbība, kas patreiz nav?

Baiba Gulbe: „Esam secinājuši vairāk vai mazāk, ka individuālie risinājumi lietus ūdens uzkrāšanā. Un arīdzan parkus un dārzus izmantot kā, vairāk rekonstruēt viņus, izmantot tomēr kā tos lietus ūdens savākšanas iespējas, sistēmas, kas šobrīd gan īsti nav attīstītas, jo tas ir vieglākais.”

Viesturs Celmiņš: Kas ir tas, ko Jūs sakāt, ka viņas nav pietiekami attīstītas, kas ir tas?

Baiba Gulbe: „Šeit ir vairāk domāts tas, kad projektējot jaunu parku vai parka rekonstrukcijas projektu, nu, es neesmu iedziļinājies, bet neesmu redzējis īsti tādu risinājumu lietus ūdens savākšanai, izmantošanai vai parka vajadzībām, vai nu dabiskā ceļā viņu attīrīt, novadīt gruntsūdeņos tālāk.”

Viesturs Celmiņš: Kā iniciatīva tā varētu būt?

Baiba Gulbe: Uzskata, ka parku rekonstrukcijas jautājumam vajadzētu būt kompleksi risinātam, iekļaujot gan pārvaldi, gan iedzīvotājus. Piemēram, pirmā institūcija, pie kuras vērsties, ir Rīgas parki un dārzi.

6. Viesturs Celmiņš: Vai jūs darbā esat redzējuši, ka sadarbība starp institūcijām, kas īstenībā katra „savu vagu rok un savu stīgu cērt”, vai viņa ir gājusi uz priekšu? Vai jums ir iespējas atrast partnerus, vai katrs, tā teikt, „velk savu vezumu” ?

Māris Kļaviņš: „Nav jau tāda vienotā institucionālā sistēma un nav arī vienota likumdošanas sistēma. Ir konkrētas atbildības, kuras ir galvenos likumdošanas aktos, ir kaut kādas situācijas, kur ir kaut kādi tādi uzdevumi, kas pārklājas, bet šī te ministriju pakļautību, piemēram, Labklājības ministrija, atbildība par veselību un tā tālāk, šī saskarsme, piemēram, ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju un attiecīgi pašvaldībām, lielo pilsētu pašvaldībām ir tāda... ļoti nosacīta. Ja jautājums ir starpdisciplinārs, starpinstitucionāls, tad šī parasti sadarbība parasti ir diezgan sarežģīta. Ja ir konkrēts mērķis, tad tiek veidotas saskaņošanas komisijas, bet tas ir tikai tad, ja tiek definēti, izvirzīti kaut kādi mērķi starpinstitūciju problēmu risināšanā.”

Viesturs Celmiņš: Bet Jums, ar skatu no malas, pēdējo 10 gadu laikā mēs esam gājuši soli uz priekšu vai soli atpakaļ ar konkrētiem jautājumiem pilsētvidē – ar karstuma salām, ar iedzīvotājiem, kas ir cietuši no pārkaršanas, vai labiekārtojumi bērnuamos, pensionātos, skolās, kur tās prasības varbūt būtu varējušas pamainīties?

Māris Kļaviņš: Skaidro, ka, runājot par iedzīvotājiem, kas cietuši no karstuma, veikts pētījums par kopsakarību starp gaisa temperatūru Rīgā un iedzīvotāju mirstību. Arī pasaulē ir visai daudz pētījumu, kas rāda, ka iespējams definēt temperatūras līmeni, pie kura mirstība pieaug. Pētījumos kopsakarības redzams, ka pie temperatūras, kas sasniedz un pārsniedz 40°C, mirstība palielinās. Pētījumos līdz 2012.gadam netika konstatēti būtiski, statistiski ticami ar karstumu saistīti riski cilvēka veselībai. Cilvēku mirstību Latvijā lielā mērā nosaka sociālās vides faktori un ekonomiskās problēmas. „Tas ir pirmkārt sociālās vides un labklājības jautājums. Jo, nu, tad, kad, ja cilvēki ir pietiekoši pārtikuši, protams, viņi ierīko kondicionieri, un līdz ar to, un tas pats attiecās arī uz darbavietām, un līdz ar to šis jautājums prioritāri ir par sociāli nelabvēlīgām grupām, izolētām personām un šādiem gadījumiem. Un tas nākošais, protams, ir tas, ka, ja grib panākt tiešas, konkrētas rīcības, tad, protams, ir ļoti svarīgi tās mēģināt pierādīt.”

Viesturs Celmiņš: Vai pārējiem ir kas sakāms par to, kas ir būtisks institūciju kontekstā – kas būtu vēlamā realitāte, ko varētu sasniegt?

Andrejs Ozoliņš: „Tērbatas ielas plūdu” laikā, kas radās 15 minūšu stipra lietus rezultātā, applūda arī ugunsdzēsēju depo, kur pagrabstāvā applūda skapīši utt., pagrabā izveidojoties 0.7m dziļam ūdens slānim, kā dēļ glābējiem nebija iespējams doties uz izsaukumiem, jo bija jāglābj sava tehnika, turklāt pastāvēja ar elektrību saistīts apdraudējums. Arī pārplūdušī Mārupīte applūdinājusi ugunsdzēsēju depo, kas pilnībā paralizēja darbu, toreiz, par laimi, „simtlatnieki” operatīvi ieradās un salika smilšu maisus. Galu galā apdraudējuma dēļ tika slēgta skola, depo bija paralizēts, tramvaju satiksme traucēta utt.

Viesturs Celmiņš: Vai pēc šī precedenta tika darīts kaut kas, lai novērstu šo risku, vai tā ir kompetence ārpus jūsu rokām?

Andrejs Ozoliņš: „Tieši tā, riski, diemžēl viņš prasa ārkārtīgi lielus naudas līdzekļus kaut kādus, lai uzlabotu, lai pārceļtos – vieglāk jau aizmukt no tiem pagrabiem, telpām, vai ne, ko mēs arī esam, tā kā daļēji izdarījām. Tā infrastruktūra vienkārši, lietus novadsistēma viņa nespēj to 15 minūšu gāzienu paņemt pretīm, un tur neko īsti nevar izdarīt. Arī visi tie pasākumi, kas ir plūdu kaut kādas pārsūkņēšanas, kaut kas tāds, viņas nav raksturīgas tam periodam, kad uznāk uzreiz vilnis, ja. [...] Tehniski, manuprāt, viņi solīja, ka viņi tīrīs šīs akas no smiltīm un tādām lietām, viņi pievērsīs to uzmanību, jo īstenībā tur bij daudz arī problēmas un sūdzības, un viss kaut kas. [...] Bet ieguldīt līdzekļus tas, ka tur reizi padsmīti gados uzlīst tas lietus, ja, mums kaut vai mums 60 skapīši, ja, viņi ir pret.”

Viesturs Celmiņš: Tātad, kamēr nebūs lielas problēmas, neviens nereaģēs preventīvi?

Andrejs Ozoliņš: Atgādina par gadījumiem, kad plūdus cilvēki atsakās evakuēties – bija gadījums, kad dambis plīsa, un sirmgalve, kura teica „92 gadus es te dzīvoju, te katru gadu ir plūdi un liekat mani mierā, un es nekur neiešu prom,” un diemžēl nebija iespējams viņai palīdzēt. Balstoties uz šo precedentu pieeja šādiem gadījumiem tika virzīta uz priekšu, ar nāves gadījumu pamatojot nepieciešamību piespiestu evakuācijai ārkārtas situācijās.

Mārtiņš Baltmanis: Tika veiktas izmaiņas normatīvajos aktos, paredzot, ka pašvaldība var pieņemt lēmumu katastrofas gadījumā līdz 2 nedēļām ierobežot pārvietošanos un pulcēšanos savā administratīvajā teritorijā. Tad tika ieviests arī likums par ārkārtējas situāciju risināšanu un izņēmuma stāvokļa risināšanu, kur iekļauta piespiedu pārvietošana.

Baiba Gulbe: „Nevienu sistēmu neviens neuzprojektēs un neuzbūvēs tā, lai visiem plūdiem ir vieta. Otra lieta, ko mēs esam secinājuši no tādām avārijas situācijām, kad vienkārši ūdensvads normāli plīst un tiek applūdināts kāds īpašums, kāda īpašuma pagrabs, ka māju īpašniekiem visbiežāk pagrabi nav, ievadcaurules, dažādas citas komunikācijas nav hermetizētas. Un arī Būvniecības likums īsti nerunā par to, ka vajadzētu šos pamatus konkrēti hermetizēt. Esam runājuši ar Ekonomikas ministriju – šī te ir diezgan jauna lieta – un ceram varbūt, ka varēs vismaz normatīvos kaut kādu regulējumu ieviest par vismaz jaunu ēku pamatu hermetizēšanu – nosacījumus, standartus vai vēl ko savādāk, jo bieži vien ir tādas situācijas, kad, ja ir ūdensvada avārija, ir applūdis mājas pagrabs un tā ir ārkārtas situācija, bet šis te īpašnieks grib piedzīt zaudējumus caur apdrošināšanu no šī te ūdens uzņēmuma, kas patiesībā nemaz īsti nav vainīgs pie tādas situācijas. Ja šis pagrabs būtu pareizi apsaimniekots, tur tie caurumi nebūtu, tad būtu labāka situācija.”

7. Viesturs Celmiņš: Kas ir tas, ko jūs šajā sakarā uzskatāt par labo praksi, kas ir tas, kas jūsu profesionālajā darbībā ir bijis veiksmes stāsts, par ko varat teikt, ka šis ir bijis pagrieziena punkts, ar ko lepoties, kas ir pagriezis vai mainījis to jautājumu dienaskārtību?

Māris Kļaviņš: Skaidro, ka izglītības/izglītības jomā veiksmes stāsts ir tas, ka tādi jēdzieni kā klimata pārmaiņas tiek arvien vairāk lietoti un kļuvuši aktuālāki, iekļaujot tos jaunatnes izglītības darbā – bērnudārzos, pirmsskolā –, kur tie parādās gan regulārajā mācību saturā, gan entuziastu darbā [vieslekcijās, ārpusklases nodarbībās, ārpusskolas nodarbībās utt.]. Tas liek domāt, ka jaunieši nākotnē šajos jautājumos būs izglītotāka nekā esošā paaudze. „Bet, nu, tas, kas ir problēma, tā ir tā teikt šīs vecākās paaudzes izglītošana. Pirmkārt, šeit ir pašvaldību darbinieki. Pašvaldību darbinieki, ierēdņi, kas, protams, paši par sevi ir gudri un kompetenti un tā tālāk, bet, nu, visas šīs te kopsakarības un to, ka šie klimata jautājumi ir kaut kas tāds arī, kas būtu jāņem vērā, risinot ikdienas jautājumus, nu,... līdz šai auditorijai nokļūt, nu, teiksim, man kā profesoram, kā cilvēkam, kas tās reakcijas māca, ir praktiski neiespējami. Un principā tā tomēr ir ļoti būtiska auditorija, tie ir tie, kas pieņem lēmumus pašlaik un, kas līdz ar to ietekmēs arī situāciju nākotnē. Un, ja šī auditorija nesapratīs šo jautājumu nopietnību, to, ka šī adaptācija ir nepieciešama, to, ka darbības pašlaik, lai piemērotos klimata pārmaiņām, izmaksā lētāk nekā jebkuras avārijas, katastrofas un tā tālāk, kuras neizbēgami būs nākotnē. Tātad šī te ļoti vienkāršā doma, viņu tomēr būtu ļoti vērtīgi iemācīt, paskaidrot.”

Mārtiņš Baltmanis: „Tagad mēs esam pārstrādājuši Civilās aizsardzības likumu. Viņš ir tagad pirmajā lasījumā apstiprināts, bet principā marta sākumā mēs ejam runāt arī, lai viņu virzītu uz otro lasījumu. Viņš tagad būs Civilās aizsardzības, katastrofu pārvaldīšanas likums un tur ir iestrādāta tāda norma, kad visa plānošana, vispār katastrofu pārvaldīšana pamatojas uz riska novērtēšanas rezultātiem. Respektīvi, pamatojoties uz riska novērtēšanas rezultātiem mēs domājam no sākuma par prevenciju, par gatavību, un tikai pēc tam mēs domājam par reaģēšanu, seku likvidēšanu un atjaunošanu. Nu, bet tas ir atkal process priekšā – pēc likumdošanas ir jāveic jauna riska novērtēšana kopā institūcijām atkal. Šeit jau tika pieminēta sadarbība teiksim, ja. Un jāizstrādā konkrēti plāni prevencijā, ko mēs varam darīt, ko mēs varam sagatavotībā darīt. Reaģēšanā, seku likvidēšanā – tas tā. Bet nu tas būs, principā sāks strādāt labākajā gadījumā astoņpadsmitā gada [2018.gada] 1.janvārī. Pilnībā visa sistēma būs pārtaisīta. Piemēram, pašvaldībās ir veidotas pašvaldību civilās aizsardzības komisijas, kurās ir dažādas institūcijas iekļautas. Mēs veicām 8 stundu apmācību visām šīm te komisijām, tās ir 71 uz doto brīdi valstī. Tad arī bij šī te iespēja īstenībā viņus, nu, ieinteresēt varbūt, ka viņiem kopā vairāk vaig' strādāt savā starpā, tikties, jo bij tādi gadījumi, kad mēs veicām apmācību, bet viņi pat viens otru tā īsti nepazīst, nav iepazinušies no dažādām institūcijām, ja, un pirmo reizi varbūt pat viens otru satiek, redz. Bet reāli viņi nav domāti tikai tad, kad notiek kaut kāds negadījums, kaut kāds apdraudējums. Viņiem viens no uzdevumiem ir strādāt arī preventīvi. Piemēram, izskatīt kaut vai tos pašus teritoriālos plānojumus, teiksim, konkrēti kaut kādai administratīvajai teritorijai. Teiksim, sadarboties savā starpā, informācijas apmaiņu īstenojot vienkārši – ko viens dara, ko otrs dara. Nu, tā kaut kādā veidā koordinēt savas darbības, lai tas viss notiktu, nu, kaut kā tā sinhroni un integrēti vienam ar otru. Bet nu citās vietās atkal tas bij forši, viņi savā starpā tiek katru mēnesi, izrunā visas lietas, kas notiek konkrēti administratīvajā teritorijā saistībā ar ugunsdrošību, saistībā ar, teiksim, ar sabiedrisko drošību.”

Andrejs Ozoliņš: Piebilst, ka, raugoties uz iedzīvotājiem, jāpiemin ugunsdrošības jautājumu uzlabojumi, piemēram, izmaiņas ugunsdrošības noteikumos, paredzot noteikt obligātu dūmu detektoru lietošanu no 2020.gada. Taču ir skaidrs, ka pamesto māju apdzīvotāji detektorus neiegādāsies, lai gan šādi sociāli nelabvēlīgos apstākļos nonākušie veido lielāko ugunsnelaimēs bojāgājušo daļu (60-70%). Tomēr, norāda Ozoliņš, prasība lietot dūmu detektorus varētu glābt bērnus, jo uz diskusijas laiku 2016.gadā ugunsnelaimēs bija bojā gājuši jau trīs bērni. Ir pamats domāt, ka šādos gadījumos detektoru signāli varētu pievērst kaimiņu uzmanību un ļaut novērst letālu iznākumu. Bet, lai šāda prakse iedzīvotos, nepieciešama visas sabiedrības izpratne un vienprātība par tās nepieciešamību. „Protams, kad visur apakšā ir naudas lietas, ja iet runa par propagandām un tādām lietām. Teiksim, tas pats bukletiņš izmaksāja 55 tūkstoši. Jā, nu, tur visi

ugunsdzēsēji, mūsu prioritāte – nopirksim cimdus un zābakus, un pārējo pirms laist tādus bukletus varbūt. Sākot 2000.gadā strādāt, novērojām tādas lietas – varēja necerēt uz palīdzību ceļu satiksmes negadījumos, kur cietušo atbrīvošana, jo nebij mums to instrumentu. Tie ir 15 gadi. Par ko mēs runājam?! Tie nav 150. Tur bij problēmas, tādām lietām aizsardzības līdzekļi nebij individuāli, bij tā, kad es tev, tu – man atdod un tā. Šobrīd puslīdz tām tehniskām lietām, kas ir starptautiska apmācība tai skaitā par civilās aizsardzības mehānismu un tām lietām kopīgi. Tāpatās atceramies to lielo nelaimi, kas bij – lielveikals sabruka. Tās sistēmas, ko vienoti jau Eiropā, jau vienāda apmācība plus mīnus. Tā apmācība, civilās aizsardzības mehānismi sākās 2006., 2007.gads, ja.”

Mārtiņš Baltmanis: „Tad, kad bij 2011.gadā snieglauzis, varbūt atceraties, sniega un zemas temperatūras šie te elektrotīklu bojājumi, nu, kam iemesls bija šie te dabas apstākļi. Tad arī bij tāda situācija, ka Līvānos vajadzēja nodrošināt elektroģeneratoru siltumapgādes uzņēmumam, jo viņi pirms tam nebij padomājuši, ka, ja nav elektroenerģijas, viņi nevar nodrošināt savu darbību, līdz ar to arī nevar nodrošināt siltumapgādi. [...] Nu, tas atkal, es šeit runāju par sabiedrību, teiksim, nu šo te informācijas apmaiņu.”

Baiba Gulbe: Kā savas institūcijas galveno panākumu min Ūdenssaimniecības pakalpojumu likuma stāšanās spēkā šogad. Likums paskaidro, kas ir sabiedriskais pakalpojums, kādas ir lietotāja tiesības, pienākumi, atbildība, un kas ir pakalpojuma sniedzēja atbildība. Taču vēl jāstrādā esot ne tikai pie iedzīvotāju informētības, bet arī pie uzņēmumu ieinteresētības informēt iedzīvotājus, „jo bieži vien ir tomēr tas viedoklis, ka, ja es esmu monopola uzņēmums, tad jau pie manis tāpat nāks un tāpat pirks, nekur neviens neliksies. Bet nu tas īsti tā nestrādā, labā prakse tā diemžēl nav.”

Mārtiņš Baltmanis: Norāda, ka plūdi ir Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) „lauciņš”. VUGD pārstāvji bija Ungārijā, kur redzēja, kā darbojas reljefa skenēšanas un risku modelēšanas un menedžmenta prakses, un atveda šīs zināšanas uz Latviju, taču iniciatīva uz ilgu laiku apstājās un galu galā priekšlikums par prakses ieviešanu nāca no VUGD nevis VARAM. „Es teikšu tā, ka starp dienestiem mums ir izveidojusies diezgan laba sadarbība, ar to pašu Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centru, ar tiem pašiem Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, teiksim, arī ko mēs bieži iesaistām. Nu, grūtāk ir ar ministrijām īstenībā.”